

ГІПЕРТЭКСТ У БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ

Гамеза А.А., Сялюк А.Ю.

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт інфарматыкі і радыёэлектронікі
г. Мінск, Рэспубліка Беларусь

Пятрова Н.Я. – к.філал.н., дацэнт

Артыкул прысвечаны сучаснаму ўплыву гіпертэксту на развіццё беларускай мовы. Вызначаецца паняцце гіпертэксту і яго функцыі ў беларускім асяроддзі. Падкрэсліваецца роля гіпертэксту ў анлайн-вывучэнні беларускай мовы.

У гэтай працы паспрабуем разабрацца, што такое гіпертэкст. Слова *гіпертэкст* мы чуем часта і сустракаемся з гэтай з'явай амаль кожны дзень, дзякуючы лічбавым тэхналогіям. Мы прааналізавалі асобныя крыніцы па тэме і зрабілі спробу вызначыць, як гіпертэкст звязаны са звычайным тэкстам і што паміж імі адрознае.

Гіпертэкст – гэта нелінейны тэкст, падобны на сетку, дзе галоўнае – сувязі паміж блокамі інфармацыі, уключаючы тэкст, гук і відэа [1]. Гіпертэкст дапамагае арганізоўваць веды: дзякуючы спасылкам, можна хутка знаходзіць інфармацыю, асабліва калі яе шмат, і гэта прасцей, чым у звычайных тэкстах. Хочацца разгледзець уплыў гіпертэксту на культуру. Мы жывём у свеце, дзе рэальнасць і віртуальнасць змешваюцца. Цяжка ўявіць жыццё сучаснага чалавека без тэлефонаў, камп'ютараў, інтэрнэту і разнастайных сучасных прылад. Тэхналогіі развіваюцца так хутка, што за імі часам цяжка паспець. З дзяцінства мы атрымліваем веды пра лічбавы свет, які зараз, на нашу думку, фарміруе новае лічбавае пакаленне.

У XXI стагоддзі без лічбавых тэхналогій найперш не абысціся ў сферы адукацыі. Выкарыстанне лічбавых тэхналогій дазваляе палепшыць эфектыўнасць навучання. Іх прымяненне ў навучальных установах змяняе саму арганізацыю адукацыйнага працэсу, абавязваючы вучняў ці студэнтаў пагрузіцца ў інфармацыйна-адукацыйнае асяроддзе і авалодаць пошукавай і даследчай дзейнасцю [2, с. 381]. Мы лічым, што ў адукацыі сёння не абысціся без інтэрактыўнасці для актыўнага навучання, доступу да сусветных рэсурсаў, магчымасцей гіпертэксту для персаналізацыі кантэнту і сеткавага ўзаемадзеяння.

Агульнавядома, што слова *гіпертэкст* звязана з тэкстам, але прыстаўка *гіпер-* паказвае розніцу паміж імі. *Гіпер* – значыць 'больш', як, напрыклад, гіпермаркет больш за звычайную краму. Так і гіпертэкст – гэта тэкст большага памеру за звычайны тэкст, з часткамі [3]. Стваральнікі тэрміна паспыталіся на гіперпрасторы – прастору з больш чым трыма вымярэннямі, не абмежаваную паперай.

Гіпертэкст – гэта камп'ютарны тэкст, які чытаюць нелінейна, з элементамі: тэкстам, графікай, гукам, відэа [1]. Яго можна вывучаць на розных узроўнях, ствараючы розныя версіі. Гэта нелінейнае ліст, дзе элементы быццам сшываюць у сетку і чытач выбірае шлях.

Адзначым асноўныя характарыстыкі гіпертэксту. Найперш гэта шматмернасць ад розных фарматаў. Блокі тэксту – вузлы ў сетцы, злучаныя спасылкамі. Гэта павуцінне без пачатку і канца, дзе можна пачынаць з любога месца. Карыстальнік выбірае, што чытаць, націскаючы спасылкі. На наш погляд, гэта вельмі зручна. Звернем увагу, што сетка – аснова гіпертэксту. У кнігах тэкст лінейны, у гіпертэксце – нелінейны і мнагамерны. Чытач становіцца актыўным, можа дадаваць спасылкі і ствараць свой тэкст разам з аўтарам.

Спынімся на такім важным пытанні, як арганізацыя гіпертэксту і ведаў. Гіпертэкст – гэта спосаб кіраваць інфармацыяй. Яго навізна ў навігацыі: шукаеш дадзеныя ў сетцы – і атрымліваеш веды. Гэта сістэма з нелінейнай структурай, вузламі (інфармацыя, малюнкi, гук) і спасылкамі для пераходаў. Націскаеш слова – трапляеш у новы вузел. Гіпертэкст дазваляе дасягнуць некалькіх шляхоў чытання. У адрозненне ад кніг, дзе пошук складаны, гіпертэкст спрашчае доступ да вялікіх аб'ёмаў інфармацыі.

На нашу думку, гіпертэкст часта блытаюць з інтэрнэтам – бясконцай сеткай у развіцці. У вызначэнні дадаюць графіку, анімацыю, гук і відэа. Звернем увагу, што інтэрнэт і World Wide Web (web) не адно і тое ж: інтэрнэт – глабальная сетка, web – рэсурсы са спасылкамі.

У беларускай мове гіпертэкст так і называюць – гіпертэкст. Ён мае ролю ў развіцці лічбавага кантэнту на беларускай мове, напрыклад, у беларускай Вікіпедыі (be.wikipedia.org), дзе артыкулы

звязаны спасылкамі, гіпертэкст дапамагае нелінейна вывучаць інфармацыю на роднай мове і спрыяе захаванню і распаўсюджванню беларускай культуры ў лічбавай прасторы [3]. Іншыя прыклады з беларускай сетцы ўключаюць анлайн-версію Беларускай энцыклапедыі, якая змяшчае больш за 10 тысяч артыкулаў з крыжаванымі спасылкамі, якія дазваляюць карыстальнікам пераходзіць паміж тэмамі і паглыбляцца ў матэрыял нелінейна. Віртуальныя праекты і выставы Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі (nlb.by), такія як лічбавыя калекцыі культурнай спадчыны, выкарыстоўваюць гіпертэкст для інтэрактыўнага прадстаўлення матэрыялаў на беларускай, рускай і англійскай мовах, са спасылкамі на выявы, тэксты і мультымедыя [4].

Хочацца спыніцца на такім пытанні, як гіпертэкст супраць кібертэксту. Для тэкстаў у інтэрнэце дадаюць прыстаўкі "е-", "гіпер -", "кібер -" або словы "анлайн", "віртуальны". Іх выкарыстоўваюць як сінонімы. "Кібер" – значыць электронны свет, інтэрнэт. Кіберпрастора – тое ж, што і сетка. Кіберграматнасць – разуменне інтэрнэту, у тым ліку ўменне ім карыстацца.

Кібертэкст – не толькі электронны тэкст, а структура з улікам асяроддзя [5]. Важна не толькі тое, што чытаеш, але і на чым. У папяровым тэксце носьбіт не ўплывае ні на што, у кібертэксце выбар шляху робіць тэкст непрадказальным, чытач ўплывае на яго. Кібертэкст можа зрабіць удзельніка адукацыйнага працэсу больш актыўным. Гіпертэкст не заўсёды электронны – спасылкі бываюць у кнігах (зноскі). Кібертэкст і друкаваны, і электронны [5].

Гіпертэкст большы за лінейны тэкст. Гэта новы эфектыўны інструмент для аўтараў. Гіпертэкст – прэзентацыйны інструмент з рознымі крыніцамі [1]. Як дадаткі ў сетцы, так і кнігі, людзі, гаджэты ствараюць "гіпертэкставую сетку".

Такім чынам, мы паспрабавалі адказаць на пытанне, што такое гіпертэкст у лічбавы час. Аналізуючы крыніцы, вызначылі яго адметнасці. Мы лічым, што гіпертэкст эфектыўна арганізуе веды, спрашчаючы доступ да вялікага аб'ёму інфармацыі, што павялічвае эфектыўнасць любога навучання. Гіпертэкст таксама дазваляе вяртаць былую веліч беларускай мовы на сусветным узроўні. З дапамогай інтэрнэту і гіпертэксту кожны беларус можа вывучаць беларускую мову і пачынаць размаўляць на ёй на пастаяннай аснове.

Спіс выкарыстаных крыніц:

1. Вызначэнне паняцця гіпертэксту [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <https://www.geeksforgeeks.org/websites-apps/what-is-hypertext/>. – Дата доступу: 01.11.2025.
2. Петрова, Н. Е. Использование интеллектуальных технологий в обучении русскому языку как иностранному в вузе / Н. Е. Петрова // Цифровая гуманитаристика и технологии в образовании (DHTE 2023): сб. статей IV Международной научно-практической конференции, Москва, 16 – 17 ноября 2023 г. / Под ред. В.В. Рубцова, М.Г. Сороковой, Н.П. Радчиковой. – Москва : ФГБОУ ВО МГППУ, 2023. – С. 381–389.
3. Лінгвістычныя асаблівасці гіпертэксту як фактар яго ўспрымання [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/lingvisticheskie-osobennosti-giperteksta-kak-faktor-ego-vospriyatiya/>. – Дата доступу: 01.11.2025.
4. Павелічэнне кантэнту на беларускай мове пасля 2020 года [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/belaruskaya-fanetychnaya-shkola-peraemnasts-i-perspektyvu>. – Дата доступу: 01.11.2025.
5. Параўнанне кібертэксту і гіпертэксту [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <https://www.author-edu.ru/ru/node/38/>. – Дата доступу: 01.11.2025.